

Dr Mirosław Kosek
Katedra Prawa Rodzinnego i Prawa Nieletnich
Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Autoreferat
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

I. Wprowadzenie

W latach 1986-1992 odbyłem studia teologiczne, uzyskując dyplom magistra teologii (1992 – Akademia Teologii Katolickiej w Warszawie, obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). W latach 1993-2000 odbyłem studia z zakresu prawa i prawa kanonicznego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, uzyskując dyplom magistra prawa kanonicznego (29.05.1996 r.) oraz magistra prawa (14.06.2000 r.).

W trakcie studiów prawnych z zakresu prawa w latach 1997-1999 przebywałem na dwuletnim stypendium naukowym w Rzymie (Papieski Uniwersytet Laterański), prowadząc badania z zakresu prawa wyznaniowego Republiki Włoskiej oraz podatkowego modelu finansowania kościołów i związków wyznaniowych w prawie włoskim i niemieckim. Badania te pozwoliły na przygotowanie rozprawy doktorskiej na temat podatku kościelnego w niemieckim systemie prawnym (pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Józefa Krukowskiego), co umożliwiło jej obronę w tak krótkim czasie po obronie pracy magisterskiej. Wspomniana rozprawa była podstawą nadania mi przez Radę Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL stopnia doktora nauk prawnych w zakresie prawa, co nastąpiło 25 października 2000 roku.

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych zostałem zatrudniony (od 2001 r.) na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Rodzinnego (obecnie: Katedra Prawa Rodzinnego i Prawa Nieletnich) Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie pracuję nieprzerwanie do dnia dzisiejszego.

II. Opis osiągnięć naukowych

1. **Prezentacja monografii *Powództwo prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego* (C. H. Beck 2016,) stanowiącej osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki**

Prezentacja osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki obejmuje omówienie celu i przedmiotu rozważań, metodologii badań własnych, struktury monografii oraz wniosków wynikających z badań.

A. Cel i zakres ujęcia tematu

Problematyka powództwa prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego nie była dotychczas przedmiotem monograficznego opracowania. Pojawiała się ona zwykle jako fragment opracowań dotyczących udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym, traktowana w sposób bardzo ogólny. Już sam ten fakt może stanowić w pewnym stopniu uzasadnienie podjęcia tematu prezentowanej monografii, której celem jest możliwie wszechstronne rozważenie instytucji powództwa prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, w ujęciu zarówno teoretycznym, jak również z uwzględnieniem praktyki stosowanej przez prokuratorów. Takie ujęcie tytułowego zagadnienia pozwoliło na sformułowanie szczegółowych problemów badawczych, które można ująć w formie pytań: jak funkcjonują w praktyce przepisy stanowiące podstawę legitymacji prokuratora do wytoczenia omawianych powództw, czy ich wykładnia dokonywana przez prokuratorów w praktyce koresponduje z dominującym stanowiskiem reprezentowanym w doktrynie, a także czy praktyka ich stosowania wykazuje – co do meritum – cechy koniecznej jednolitości, czy przeciwnie – wymaga ujednolicenia.

Zasadniczy przedmiot rozważań, chociaż stanowi niewątpliwie zagadnienie z zakresu prawa rodzinnego – zarówno ze względu na rodzaj instytucji tego prawa, które obejmują omawiane powództwa, jak również materialnoprawny charakter legitymacji prokuratora – związany jest również w sposób istotny z obszarem przepisów normujących instytucje cywilnego prawa procesowego. Z tego względu – niejako z konieczności – w prezentowanej monografii tytułowy przedmiot rozważań analizowany jest zarówno w aspekcie materialnoprawnym, jak i procesowym. W ostatnich latach dokonano licznych i zasadniczych

zmian w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, których skutkiem było ukształtowanie nowego modelu procesu cywilnego. Nasuwa to pytanie o przystawalność do tego modelu przepisów dotyczących udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym. W doktrynie formułowane są w tym zakresie różne postulaty, które są przedmiotem szczegółowych rozważań.

Przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowią podstawę materialnoprawnej legitymacji prokuratora w odniesieniu do następujących powództw: o unieważnienie małżeństwa oraz ustalenie jego istnienia lub nieistnienia (art. 22 KRO), o ustalenie i zaprzeczenie macierzyństwa (art. 61¹⁶ KRO), o ustalenie i zaprzeczenie ojcostwa oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa (art. 86 KRO), jak również o rozwiązanie przysposobienia (art. 127 KRO). Każde z wymienionych powództw jest przedmiotem rozważań w niniejszej monografii. Należy w tym kontekście podkreślić, że celem pracy nie była szczegółowa analiza poszczególnych instytucji prawa rodzinnego, których dotyczą rozważane powództwa prokuratora. Każda bowiem z tych instytucji mogłaby być przedmiotem odrębnej monografii. Analiza w tym zakresie została ograniczona do niezbędnego minimum – stosownie do potrzeb niniejszej publikacji – i stanowi tło dla zasadniczego przedmiotu rozważań.

B. Metodologia badań własnych

Cechą szczególną monografii jest zastosowana w niej metodologia. Poza metodą dogmatycznoprawną zastosowano także metodę historycznoprawną, oraz – przede wszystkim – metodę empiryczną. Na potrzeby przedmiotowej monografii przeprowadzono dwojakiego rodzaju badania – archiwalne oraz socjologiczne. Celem tych pierwszych, przeprowadzonych w Archiwum Akt Nowych, była analiza materiałów archiwalnych tzw. Komisji Naukowo-Konsultacyjnej, przygotowującej projekt ustawy z 20 lipca 1950 roku, nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego z 1930 roku, szczególnie w zakresie genezy art. 90 d.KPC (w brzmieniu ustalonym wspomnianą nowelą) oraz analiza materiałów archiwalnych stanowiących dokumentację prac Zespołu Prawa Procesowego Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej z 1956 roku, dotyczącą modelu udziału prokuratora w procesie cywilnym, a w szczególności ewolucji przepisu art. 7 KPC.

Druga z zastosowanych metod (empiryczna) – kluczowa w kontekście wniosków i postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda* – pozwoliła na realizację celu, jakim było poznanie praktyki w przedmiocie stosowania przez prokuratorów przedmiotowych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Kodeksu postępowania cywilnego, a także poznanie opinii i

poglądów prokuratorów w przedmiocie ewentualnej zmiany obowiązującego modelu udziału prokuratora w procesie cywilnym. Zastosowana metoda – określana w literaturze fachowej jako indywidualny wywiad pogłębiony (*Individual in-depth interview* – IDI, por. np. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, s. 327; M. Kaczmarek, I. Olejnik, A. Springer, *Badania jakościowe. Metody i zastosowania*, s. 113) – jest jedną z metod tzw. badań jakościowych, stosowanych w naukach socjologicznych. Jej celem jest pozyskanie danych szczególnie istotnych, zazwyczaj niedostępnych innymi metodami, ze względu na przedmiot lub specyfikę respondentów. Metoda ta znajduje zastosowanie zwłaszcza w odniesieniu do projektów, w których poszukuje się szczegółowych informacji na temat określonych procesów i indywidualnych doświadczeń respondentów.

Badanie na użytek niniejszej monografii przeprowadzone zostało na podstawie scenariusza wywiadu, opracowanego przez jej autora. Wzięło w nim udział 30 prokuratorów zajmujących się sprawami cywilnymi z trzech rejonów Polski. Podkreślić należy, że zastosowana w monografii metoda badawcza w postaci indywidualnych wywiadów pogłębionych z prokuratorami, nie była dotychczas stosowana w pracach badawczych publikowanych w literaturze przedmiotu, co niewątpliwie decyduje o wartości prezentowanych badań własnych, ze względu na ich, można powiedzieć, pionierski charakter.

Scenariusz wywiadu składał się z dwunastu jednostek tematycznych, odpowiadających problemom badawczym. Koncentrowały się one wokół poszczególnych powództw prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, aczkolwiek nie wyłącznie. Wspomniane wyżej względy natury merytorycznej, tj. powiązanie omawianych przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących powództwa prokuratora z art. 7 Kodeksu postępowania cywilnego, a także pojawiające się w doktrynie, w kontekście kolejnych nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, liczne propozycje i postulaty dotyczące potrzeby nowego ukształtowania zasad udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym, skłoniły autora badań do włączenia w ich zakres problematyki dotyczącej art. 7 KPC. W dyskusji toczącej się na ten temat w doktrynie wyraźnie odczuwalny jest brak stanowiska praktyki. Omawiane badania własne i ich wyniki – przynajmniej w pewnym stopniu – wypełniają tę lukę.

W celu uniknięcia powtórzeń i pełniejszego powiązania zagadnień teoretycznych i praktycznych wspomniane wyniki prezentowane są w układzie problemowym. Stanowią one integralną część rozważań nad poszczególnymi zagadnieniami, omawianymi w kolejnych rozdziałach monografii i dlatego nie zostały ujęte w odrębnym rozdziale.

C. Struktura monografii

Struktura monografii odpowiada przyjętym celom i założeniom w przedmiocie ujęcia tematu. Punkt wyjścia zawartych w pracy rozważań stanowi geneza analizowanych uprawnień prokuratora. Obowiązujący model udziału prokuratora w postępowaniu cywilnym jest wynikiem procesu, którego początek stanowiła wspomniana wyżej ustawa z 20 lipca 1950 roku nowelizująca Kodeks postępowania cywilnego z 1930 roku. Przy jej pomocy dokonano gruntownej reformy polskiego procesu cywilnego, dostosowując go do założeń nowego ustroju. Jednym z nich było przyznanie prokuratorowi uprawnienia do wytaczania wszelkich powództw cywilnych, jeżeli wymagał tego interes Państwa Ludowego.

Wspomniana nowela z 20 lipca 1950 roku stanowiła, jak się okazało, jedynie pierwszy etap przebudowy systemu prawa cywilnego. Kolejnym i docelowym etapem miało być uchwalenie nowych kodeksów, w tym także w zakresie procedury cywilnej. Główne etapy tego procesu, z wykorzystaniem zachowanych dokumentów archiwalnych, w tym protokołów tzw. Komisji Naukowo-Konsultacyjnej powołanej w 1949 r. oraz poszczególnych zespołów problemowych Komisji Kodyfikacyjnej z 1956 roku omówiono w pierwszym rozdziale pracy.

Wartość przeprowadzonych badań archiwalnych dotyczących prac wspomnianej Komisji Kodyfikacyjnej, których wyniki zawarto w rozdziale pierwszym monografii, wyraża się nie tylko w ustaleniu genezy obowiązującego art. 7 KPC. Wskazują one na istnienie zasadniczego sporu na forum Komisji (będącego odzwierciedleniem dyskusji toczącej się w ówczesnej doktrynie) w zakresie uprawnień prokuratora w sprawach cywilnych. Jego wyrazem było rozwiązanie przyjęte w art. 6, w toku I czytania projektu Kodeksu postępowania cywilnego. Odbiegało ono zasadniczo od obowiązującej wówczas regulacji, której podstawę stanowił art. 90 KPC. Członkowie Zespołu Prawa Procesowego Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej zaproponowali istotne ograniczenie uprawnień prokuratora w przedmiocie możliwości wytaczania powództw cywilnych. Prokurator – zgodnie z projektowanym art. 6 – mógł wytaczać przedmiotowe powództwo tylko w przypadkach, gdy uprawnienie takie przyznawała mu ustawa. Propozycja ta spotkała się z ostrą krytyką części doktryny, motywowaną niewątpliwie przesłankami politycznymi. Ostatecznie w toku dalszych prac powrócono do obowiązującej wówczas regulacji, przyznającej prokuratorowi generalną kompetencję do wytaczania powództw cywilnych. Opisane spory i dyskusje przyniosły jednak pewien pozytywny skutek. Ukazały one bowiem w pełniejszym świetle specyfikę spraw niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, a tym samym, potrzebę

odrębnej regulacji uprawnień prokuratora w tego typu sprawach, czego wyrazem jest obowiązujący przepis art. 7 KPC.

Z dzisiejszej perspektywy rozwiązanie zaproponowane w art. 6 projektu KPC należy ocenić pozytywnie. Było ono pewną reakcją na zbyt daleko idącą koncepcję zawartą w art. 90 KPC (w brzmieniu noweli z 20 lipca 1950 roku). Do propozycji tej warto powrócić teraz, w kontekście dyskusji nad ewentualną zmianą modelu udziału prokuratora w procesie cywilnym. Taki wniosek formułuję w zakończeniu rozważań zawartych w omawianym rozdziale monografii.

Rozdział drugi ukazuje powództwo prokuratora w procesie cywilnym *de lege lata*. Rozważania koncentrują się wokół zagadnień dotyczących przesłanek powództwa prokuratora, jego rodzajów, a także wspomnianej ewolucji modelu polskiego procesu cywilnego na przestrzeni ostatnich lat. Na szczególną uwagę zasługują w tym rozdziale wyniki badań własnych dotyczące poglądów prokuratorów na temat przesłanek zawartych w obowiązującym art. 7 KPC, a także oceny zasadności ewentualnych zmian dotyczących modelu udziału prokuratora w procesie cywilnym. Wyniki te wskazują, że respondenci w zdecydowanej większości opowiadają się za pozostawieniem obowiązującego modelu udziału prokuratora w procesie cywilnym, zarówno w zakresie generalnej formuły wynikającej z art. 7 KPC, jak również poszczególnych przesłanek warunkujących wytoczenie powództwa lub przystąpienia do sprawy. Wyniki badań w omawianym zakresie stoją w sprzeczności z dominującym stanowiskiem doktryny, która wskazuje na konieczność zasadniczych zmian. Kompromis między tymi stanowiskami wydaje się trudny do osiągnięcia, ale nie wykluczony, pod warunkiem wszakże rezygnacji ze stanowisk skrajnych, wyrażanych zarówno w doktrynie, jak i w wypowiedziach respondentów. W zakończeniu rozważań omawianego rozdziału sformułowano kilka propozycji (możliwych wariantów) rozwiązania problemu, które mogą stanowić punkt wyjścia w wypracowaniu konkretnej propozycji legislacyjnej. Zdaniem autora monografii, należy odrzucić stanowisko, zgodnie z którym obowiązujące przepisy regulujące udział prokuratora w procesie cywilnym (zwłaszcza w formie wytoczenia powództwa) powinny zostać uchylone, a dotychczasowe zadania prokuratorów powinny przejąć inne podmioty. Stanowisko takie nie znajduje uzasadnienia zarówno w świetle wyników badań własnych, jak również w świetle wypowiedzi przedstawicieli doktryny – przeciwników likwidacji udziału prokuratora w procesie cywilnym. Możliwość inicjowania przez prokuratora procesu cywilnego należy zachować, aczkolwiek – jak się wydaje – powinna ona zostać ograniczona do ściśle określonych spraw.

W omówionych wyżej rozdziałach problematyka powództw prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego ujęta została w ramach zasadniczych rozważań, tj. w kontekście historycznym i systemowym. Stanowiły one konieczne przygotowanie do zasadniczego przedmiotu rozważań. Kolejne rozdziały pracy dotyczą poszczególnych powództw prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego.

Rozdział trzeci koncentruje się wokół problematyki powództwa prokuratora o unieważnienie małżeństwa. Przedmiotowe powództwo, którego podstawę stanowi art. 22 KRO, analizowane jest w kontekście ustawowych podstaw unieważnienia, tj. przeszkód małżeńskich (art. 10-15 KRO), wad oświadczenia woli (art. 15¹ KRO) oraz wadliwego pełnomocnictwa (art. 16 KRO). Analiza poglądów reprezentowanych w doktrynie wskazała na istnienie istotnej rozbieżności co do możliwości wytoczenia przez prokuratora powództwa o unieważnienie małżeństwa w odniesieniu do wszystkich możliwych jego podstaw. Ogólna formuła użyta w art. 22 KRO doznaje, zdaniem niektórych autorów, ograniczenia w przypadku zawarcia małżeństwa przez osobę małoletnią (art. 10 § 4 KRO), a także w przypadku jego zawarcia z naruszeniem art. 16 KRO. Wątpliwości przedstawicieli części doktryny budzi również w tym zakresie przepis art. 15¹ KRO. Sytuacja ta nasuwa pytanie, czy zasadne jest dalsze utrzymywanie ogólnej formuły art. 22 KRO. W prezentowanej pracy zaproponowano w tym kontekście dwa warianty ewentualnych rozwiązań: utrzymanie obowiązującego przepisu art. 22 KRO, z silniejszym jednak podkreśleniem uprawnienia prokuratora do wytaczania powództwa o unieważnienie małżeństwa bez względu na istniejącą podstawę unieważnienia lub ograniczenie omawianego uprawnienia prokuratora do ściśle określonych podstaw unieważnienia. Ewentualne ograniczenia nie powinny z pewnością dotyczyć najbardziej drastycznych naruszeń prawa w omawianej kategorii spraw, tj. bigamii i kazirodstwa.

W kontekście podstaw unieważnienia małżeństwa szczególne miejsce zajmują przepisy obejmujące tzw. przeszkody do zawarcia małżeństwa, a zwłaszcza zawartą w art. 12 KRO, stanowiącą najczęściej występującą w praktyce podstawę unieważnienia małżeństwa, jak również przedmiot dyskusji toczącej się w kontekście przepisów Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, ratyfikowanej przez Polskę w 2012 roku. Prezentowane w tym rozdziale wyniki badań własnych dotyczące art. 12 KRO wskazują, że w ocenie wszystkich prokuratorów uczestniczących w badaniu, istota przepisu art. 12 KRO w postaci pewnej formy sądowej kontroli małżeństwa zawieranych na podstawie tego przepisu, powinna zostać jednak zachowana. Stanowisko prokuratorów na temat potrzeby i kierunku zmiany

wskazanego przepisu stanowią ważny głos w toczącej się dyskusji i mogą przyczynić się do wypracowania optymalnego rozwiązania legislacyjnego w tym zakresie.

Wyniki badań własnych prezentowane w rozdziale III monografii ujawniły praktykę włączania się prokuratorów do spraw rozwodowych. Zasadniczym motywem przedmiotowej decyzji prokuratora jest, w opinii respondentów, nie tyle istota postępowania – dopuszczalność orzeczenia rozwodu – ile troska o właściwe ukształtowanie sytuacji dziecka po rozwodzie, szczególnie w przedmiocie wykonywania władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem. Włączenie się prokuratora do sprawy rozwodowej jest najczęściej związane z przekazaniem sądowi rozwodowemu w trybie art. 445 i 445¹ KPC wcześniej wszczętej sprawy o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej lub o zasądzenie alimentów, w której uczestniczył prokurator rejonowy. Ma zatem postać kontynuacji wcześniej wszczętej sprawy (okołorozwodowej). W niektórych przypadkach wynika ono także, na co wskazują wyniki badań własnych, z powiadomienia sądu rozwodowego w trybie art. 59 KPC. Opisaną praktykę należy ocenić pozytywnie. Zasadny wydaje się także postulat dalej idący: jeżeli już prokurator uczestniczy w postępowaniu rozwodowym, należałoby postulować, by nie ograniczał się jedynie to kwestii właściwego ukształtowania sytuacji prawnej dziecka po rozwodzie, ale miał na uwadze także jego dobro w szerszym i bardziej podstawowym zakresie – negatywnej przesłanki rozwodowej w postaci sprzeczności rozwodu z dobrem dziecka, warunkującej samą dopuszczalność rozwodu.

Rozdział czwarty monografii dotyczy powództw najczęściej wytaczanych przez prokuratorów w ramach przedmiotowej problematyki, tj. powództw dotyczących ojcostwa. Szczególne miejsce zajmuje wśród nich powództwo o zaprzeczenie ojcostwa. Stanowiło ono również jeden z najistotniejszych obszarów problemowych w ramach omawianych badań własnych. Ich wyniki dostarczyły cennego materiału badawczego w zakresie praktyki wytaczania omawianego powództwa, co pozwoliło na sformułowanie wniosków *de lege lata* i postulatów *de lege ferenda*. Warto w tym miejscu wskazać na niektóre z nich.

Wyniki badań własnych wskazują na niejednorodność praktyki w zakresie wytaczania przez prokuratorów przedmiotowego powództwa. Przyczyn tego stanu rzeczy jest z pewnością wiele. Wspomniana niejednorodność może być wynikiem indywidualnych poglądów prokuratorów, np. w przedmiocie znaczenia więzi biologicznej między ojcem prawnym (mężem matki) a dzieckiem. Nie chodzi przy tym o indywidualną ocenę poszczególnego przypadku, co do decyzji o wytoczeniu lub odnowie wytoczenia powództwa, ale o brak w przepisach jakiegokolwiek kryterium, stosowanego przy podejmowaniu przez prokuratora przedmiotowej decyzji. Trudno zaaprobować jako właściwą praktykę, zgodnie z którą dla

jednego prokuratora relacja ojca prawnego z dzieckiem nie ma żadnego znaczenia w ocenie zasadności wytoczenia przedmiotowego powództwa, a dla drugiego więź ta ma znaczenie decydujące.

Wskazana niejednolitość praktyki dotyczy również podejścia prokuratorów do kwestii konieczności przeprowadzania dowodu z badań DNA na etapie postępowania wyjaśniającego, poprzedzającego decyzję o ewentualnym wytoczeniu powództwa. Także w tym przypadku rozbieżność dotyczy nie tyle poszczególnych sytuacji, co generalnej oceny w zakresie konieczności tego dowodu, a także jego znaczenia w kontekście innych dowodów.

Problemem wydaje się szczególnie sytuacja, gdy o wytoczenie powództwa o zaprzeczenie ojcostwa zwraca się do prokuratora ojciec biologiczny (niebędący ojcem prawnym dziecka), który – powołując się na fakt swego ojcostwa biologicznego – wnosi o zaprzeczenie ojcostwa, by móc następnie skutecznie dochodzić jego ustalenia. Jak jednoznacznie podkreślono w toku rozważań zawartych w omawianym rozdziale, zakres podmiotowy legitymacji do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, ograniczony przez ustawodawcę do osób bezpośrednio i osobiście zainteresowanych (dziecko, matka i mąż matki), jest właściwy i nie powinien budzić wątpliwości. Inne rozwiązanie, polegające np. na przyznaniu ojcu biologicznemu legitymacji do wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa, przyniosłoby trudne do przewidzenia skutki i niebezpiecznie naruszałoby pewność prawa i stabilizację więzi rodzinnych – „które nie powinny być podważane w sposób dowolny” (wyrok TK z 12 .11. 2002 roku, SK 40/01) – a nawet w skrajnych przypadkach mogłoby prowadzić do szyskany. Rozwiązanie takie, a bywa ono niekiedy formułowane, należy zdecydowanie wykluczyć. Z drugiej jednak strony, należy wziąć pod uwagę – na co zwraca uwagę między innymi ETPC w licznych orzeczeniach (np. orzeczenie ETPC *Mikulić przeciwko Chorwacji* z 7 lutego 2002 r., skarga 53176/99; orzeczenie ETPC z 22 marca 2012 r., w sprawie *Arens przeciwko Niemcom*, skarga 45071/09) – zarówno znaczenie prawdy biologicznej dla właściwego rozwoju dziecka, jak również słuszne prawa ojca biologicznego. W tym kontekście, przepis art. 86 KRO może i powinien stanowić, w szerszym zakresie niż dotychczas, podstawę prawną w omawianych sprawach.

Nie ulega wątpliwości, że sprawy z zakresu pochodzenia dziecka, stanowią bardzo złożony problem, zarówno w sensie *stricte* prawnym, jak również społecznym, o dużym ładunku emocjonalnym, i właśnie dlatego nie powinien on być „rozwiązywany” – pominąwszy przypadki zupełnie oczywiste – na poziomie prokuratury. W konsekwencji, w przypadku uprawdopodobnienia faktu pochodzenia dziecka od mężczyzny występującego z wnioskiem do prokuratora o wytoczenie powództwa na podstawie art. 86 KRO, prokurator

powinien wytoczyć przedmiotowe powództwo. Wydaje się, na co zwrócono uwagę analizując omawiany problem, że nawet w wątpliwych przypadkach powinien rozstrzygać sąd, a nie prokurator, w postaci odmowy wytoczenia powództwa. Zadaniem prokuratora nie jest zastępowanie sądu. Takie podejście umożliwiłoby biologicznym ojcom realizację przysługującego im prawa, wynikającego ze wspomnianego art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w postaci formalnej gwarancji realizacji w praktyce drogi sądowej.

W ramach uwag końcowych do omawianego rozdziału IV monografii zwrócono uwagę na jeszcze jedną kwestię. Chodzi o odmowę wytoczenia przez prokuratora powództwa o zaprzeczenie ojcostwa (pomimo wykazania braku więzi biologicznej między ojcem prawnym, tj. mężem matki a dzieckiem) z powodu niemożności ustalenia rzeczywistego ojca biologicznego. Wyniki badań własnych wskazują, że w wielu przypadkach opisana sytuacja wynika nie tyle z rzeczywistego braku możliwości ustalenia ojca biologicznego, ile z zatajenia przez matkę koniecznych informacji na jego temat i odmowy udzielenia zgody na badania DNA. Motywem tych zachowań są przede wszystkim względy majątkowe w postaci zapewnienia świadczeń alimentacyjnych od ojca prawnego (męża matki) nie będącego ojcem biologicznym. Praktykę taką należy ocenić krytycznie. Kryje się za nią niewłaściwe rozumienie dobra dziecka, wyrażające się *de facto* w sprowadzeniu czy ograniczeniu tego dobra do elementu majątkowego kosztem elementu niemajątkowego, który powinien być decydujący. Odmowa wytoczenia przez prokuratora powództwa w opisanej sytuacji zawiera w sobie także zgodę na obciążenie mężczyzny (ojca prawnego niebędącego ojcem biologicznym) obowiązkiem alimentacyjnym na rzecz dziecka. W niektórych przypadkach brak jest także jakiegokolwiek uzasadnienia faktycznego, w postaci istnienia więzi emocjonalnej między ojcem prawnym a dzieckiem. Fakt istnienia tej więzi mógłby być ostateczności uzasadnieniem świadczeń alimentacyjnych, ale chyba jedynie w sytuacji zgody samego zobowiązanego. Poza tym fakt złożenia w opisanej sytuacji wniosku do prokuratora o wytoczenie powództwa przez męża matki skłania do przyjęcia założenia, że istnieje większe prawdopodobieństwo pogorszenia się tych więzi (o ile jeszcze one istnieją), a nawet zaniku, niż ich zachowania. W państwie prawa powinno się dążyć do stworzenia innych, bardziej sprawiedliwych, mechanizmów zrównoważenia potrzeb dziecka i praw strony, która – nie będąc biologicznym ojcem dziecka – chce zaprzeczyć swemu ojcostwu.

Zwracając uwagę na ten problem, w monografii zaproponowano, jako sposób jego rozwiązania, rozważenie możliwości zastosowania konstrukcji prawnej, którą posłużył się ustawodawca przy okazji regulacji rozwiązania stosunku przysposobienia. Polega ona,

zgodnie z art. 125 KRO, na pozostawieniu sądowi – w momencie orzekania rozwiązania przysposobienia – możliwości utrzymania w mocy obowiązku alimentacyjnego wynikającego z dotychczasowego stosunku prawnego, jako wyjątku od zasady ustania wszelkich zobowiązań, m. in. również alimentacyjnych, w momencie rozwiązania przysposobienia między stronami tego stosunku prawnego. Wydaje się, że mechanizm ten – *mutatis mutandis* – mógłby znaleźć zastosowanie w odniesieniu do rozważanego problemu. Jak podkreślono w monografii, możliwość zachowania obowiązku świadczeń alimentacyjnych na rzecz dziecka, po skutecznym zaprzeczeniu ojcostwa, zapewniałoby potrzebne dziecku środki utrzymania i wychowania, a jednocześnie ograniczenie tego obowiązku w przedmiocie wysokości świadczeń lub obowiązku ich uiszczania, np. do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, jest wyjściem w kierunku polepszenia sytuacji mężczyzny (ojca prawnego nie będącego ojcem biologicznym dziecka) żądającego zaprzeczenia ojcostwa. Przy wszystkich – niewątpliwych – ograniczeniach tego mechanizmu, wydaje się on właściwszym rozwiązaniem niż odmowa wytoczenia powództwa tylko ze względu na pogorszenie się sytuacji majątkowej dziecka, co niesie z sobą zachowanie w pełnym zakresie wszelkich zobowiązań alimentacyjnych ojca prawnego wynikających z obowiązku alimentacyjnego na rzecz dziecka. Opisany wyżej mechanizm nie powinien być jednak stosowany – na co zwraca się także uwagę w omawianym rozdziale monografii – w przypadku odmowy ujawnienia przez matkę informacji na temat ojca biologicznego, a jedynie w sytuacji rzeczywistej niemożności jego ustalenia. Praktyka celowego zatajania przez matkę tak istotnych dla dziecka informacji, jak dane na temat jego ojca biologicznego, nie powinna być „nagradzana” w postaci utrzymania obowiązku alimentacyjnego ojca prawnego. Trzeba też pamiętać, że wytoczenie powództwa przez prokuratora o zaprzeczenie ojcostwa w opisanej sytuacji może spowodować zmianę postawy matki przed sądem, która może zdecydować się przekazać potrzebne informacje na temat ojca biologicznego, co umożliwi ustalenie jego ojcostwa, zgodnie z prawdą biologiczną.

Ostatni rozdział pracy obejmuje powództwa prokuratora dotyczące ustalenia i zaprzeczenia macierzyństwa oraz rozwiązania przysposobienia. Zakres przedmiotowy tego rozdziału może budzić zaskoczenie, wszak powództwa dotyczące macierzyństwa należą do powództw z zakresu pochodzenia dziecka i są omawiane zazwyczaj w powiązaniu z powództwami dotyczącymi ojcostwa. Odstępstwo od tego tradycyjnego układu omawiania przedmiotowej problematyki podyktowane było potrzebą wyodrębnienia i wyeksponowania powództw dotyczących ustalenia i zaprzeczenia ojcostwa, które – jak wspomniano – stanowią

w praktyce najczęściej występujące powództwo prokuratora i zarazem obszar wielu złożonych problemów natury prawnej i pozaprawnej.

Omawiane w tym rozdziale powództwa należą do najrzadziej występujących w praktyce prokuratora. Nie oznacza to oczywiście, że mają one mniejsze znaczenie społeczne. W odniesieniu do powództw dotyczących zaprzeczenia macierzyństwa namysłu ustawodawcy wymaga, jak się wydaje, kwestia terminów ograniczających możliwość wytoczenia przedmiotowego powództwa. Jest to zresztą szerszy problem, obejmujący także inne powództwa dotyczące pochodzenia dziecka.

Niewątpliwie rozważenia wymaga także problem umów o tzw. macierzyństwo zastępcze. Choć problematyka ta, jak wynika z prezentowanych w omawianym rozdziale wyników badań własnych, w praktyce prokuratorów pojawia się sporadycznie, to jednak problem – jak się wydaje, będzie narastał, co może być argumentem przemawiającym za koniecznością jego uregulowania przez ustawodawcę. Zagadnienie to wymaga z pewnością dalszych, pogłębionych badań i odrębnego opracowania

Istotne znaczenie ma także drugie z omawianych w tym rozdziale powództw prokuratora – o rozwiązanie przysposobienia. Jest to związane z ciągle rosnącym społecznym znaczeniem instytucji przysposobienia. W swym normatywnym kształcie omawiane powództwo nie wymaga ingerencji ustawodawcy. Ważna wydaje się przede wszystkim praktyka właściwego stosowania przepisu regulującego omawianą instytucję.

2. Prezentacja pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych z okresu po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych

Omawiane osiągnięcia naukowe po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych obejmują 32 publikacje naukowe, w tym autorstwo dwóch monografii, autorstwo części komentarza, współredakcję jednej monografii oraz autorstwo 24 i współautorstwo 4 artykułów. Omawiane publikacje skupiają się wokół trzech zasadniczych obszarów (nurtów) badawczych, będących wyrazem moich zainteresowań naukowych. Obejmują one problematykę prawa wyznaniowego, prawa rodzinnego oraz prawa nieletnich.

A. Zainteresowanie prawem wyznaniowym związane było z prowadzonymi przeze mnie badaniami, których zwieńczeniem stała się rozprawa doktorska, poświęcona problematyce podatku kościelnego w Niemczech, opublikowana w kilka lat po obronie (M. Kosek, *Podatek kościelny w niemieckim systemie prawnym*, Płock 2004). Była to pierwsza monografia w

polskiej literaturze poświęcona temu zagadnieniu. Zasadniczy przedmiot rozważań tej publikacji – tzw. *Kirchensteuer* – omawiany jest w przywołanej monografii w dwóch aspektach – jako element niemieckiego prawa podatkowego oraz jako integralny element niemieckiego modelu relacji państwo-Kościół. Ten ostatni aspekt wymagał omówienia niemieckiego prawa wyznaniowego, szczególnie w zakresie jego podstaw konstytucyjnych, w tym przepisu art. 137 ust. 6 Konstytucji Weimarskiej (inkorporowanego do obowiązującej niemieckiej Ustawy Zasadniczej z 1949 roku na mocy jej art. 140), stanowiącego podstawę prawną omawianej instytucji. Ujęcie tytułowego przedmiotu rozważań w dwóch wskazanych wyżej aspektach pozwoliło na uchwycenie jego specyfiki. Wyraża się ona zarówno w strukturze podatku, jak również w sposobie jego naliczania i uiszczania, który cechuje się daleko idącą współpracą między podmiotami państwowymi i kościelnymi.

Efektom badań dotyczących niemieckiego prawa wyznaniowego, w tym instytucji podatku kościelnego, były kolejne publikacje z tego zakresu. Wymienić w tym kontekście należy artykuł podejmujący problem ewentualnej recepcji niemieckiego systemu finansowania Kościoła do polskiego systemu (M. Kosek, *Czy możliwa jest recepcja niemieckiego modelu podatku kościelnego w Polsce*, „Forum Teologiczne”, t. VII, Olsztyn 2006, s. 49-62) oraz opracowania podejmujące szczegółowe zagadnienia z zakresu niemieckiego prawa wyznaniowego, z uwzględnieniem aspektu prawnoporównawczego w postaci prawa polskiego. Wymienić tu należy trzy opracowania: M. Kosek, *Wolność religijna w wymiarze pozytywnym i negatywnym na przykładzie orzeczenia Niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 16 maja 1995 roku*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, t. 5/2002, s. 49 – 58; M. Kosek, *Konstytucyjne zasady niemieckiego prawa wyznaniowego*, w: *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, pod red. A. Mezglewskiego, Lublin 2004, s. 103 – 114; M. Kosek, *Metody regulacji stosunków państwo – Kościół w Niemczech*, w: *Układowe formy regulacji stosunków między państwem a związkami wyznaniowymi (art. 25 ust. 4-5 Konstytucji RP)*, pod red. P. Stanisza i M. Ordon, Lublin 2013, s. 141-149.

W omawianym nurcie badawczym wskazać należy także na opracowanie dotyczące działalności tzw. Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu PRL i Episkopatu Polski, powołanej na podstawie art. 4 ustawy z 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w PRL (M. Kosek, *Relacje Episkopat – Rząd w optyce wybranych problemów podejmowanych na forum Komisji Wspólnej w latach 1956-1967*, w: *Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej*, pod red. A. Mezglewskiego, Lublin 2005, s. 99-111). Publikacja ta ma charakter wybitnie badawczy i zarazem źródłowy. Zawarte w niej analizy poprzedzone zostały kwerendą w Archiwum Konferencji Episkopatu Polski, co pozwoliło na

wykorzystanie materiałów archiwalnych dokumentujących pracę wspomnianej Komisji, wcześniej niepublikowanych.

B. Zasadniczy obszar badawczy w ramach moich zainteresowań naukowych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora stanowi prawo rodzinne.

a) Poza omówioną w poprzednim punkcie monografią dotyczącą powództwa prokuratora w sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, jako znaczące osiągnięcie naukowe postrzegam w swym dorobku komentarz do ustaw z 6 listopada 2008 roku oraz 10 czerwca 2010 roku, nowelizujących polskie prawo rodzinne (W. Stojanowska, M. Kosek, *Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw 6 listopada 2008 r. oraz 10 czerwca 2010 r. Analiza. Wykładnia. Komentarz*, pod red. W. Stojanowskiej, Warszawa 2011). Publikacja ta jest dziełem dwóch autorów – Pani Profesor Wandy Stojanowskiej oraz moim, a inspiracją do jej powstania był aktywny udział jej autorów w charakterze ekspertów powołanych przez Sejm w pracach nad projektem noweli z 6 listopada 2008 roku (por. M. Kosek, *Opinia w sprawie projektu noweli do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 23 listopada 2006 r. /druk nr 1166/*, www.sejm.gov.pl). Jestem autorem następujących rozdziałów wskazanego komentarza: w części pierwszej dotyczącej nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego: art. 8, art. 61- 70, art. 74 – 77, art. 79 - 90¹, art. 94 – 104, art. 109, art. 112¹, art. 119, art. 124¹, art. 148 – 163, art. 179; w części drugiej dotyczącej nowelizacji KPC art. 17 – 144, art. 451 – 453¹, art. 454, art. 570¹, art. 579¹ – 581, art. 597, art. 598^{12a}, części trzeciej oraz części czwartej; w części piątej: art. 26 KRO, art. 94§2 KRO, art. 150KRO, art. 52 KRO, art. 755 KPC oraz art. 96¹ KRO, art. 579¹ KPC w brzmieniu ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. oraz art. 28 KRO i 109 KRO zawarte w projekcie wyżej wymienionej ustawy. We współautorstwie z prof. W. Stojanowską opracowane zostały fragmenty części pierwszej dotyczącej nowelizacji KRO, dotyczące art. 72, art. 73, art. 78.

Uwagę zwraca przede wszystkim metoda zastosowana w tej publikacji. Cechą szczególną komentarza jest obszerna warstwa źródłowa, w którą „zaopatrzone” każdy z komentowanych przepisów noweli. Obejmuje ona – poza brzmieniem przepisu ustalonym nowelą – także jego treść obowiązującą przed nowelizacją oraz kolejne jego wersje powstałe w toku procesu legislacyjnego. Scharakteryzowana powyżej warstwa źródłowa komentowanych przepisów już sama w sobie stanowi w pewnym sensie komentarz do obowiązującego przepisu. Cechą szczególną omawianej publikacji jest także przyjęty sposób analizy i wykładni nowych unormowań, składający się z dwóch części. Pierwsza część komentarza do poszczególnego przepisu noweli nosi podtytuł „przebieg procesu legislacyjnego – etiologia noweli” i opisuje przebieg tego procesu z uwzględnieniem opinii

ekspertów, uzasadnień projektów oraz propozycji zgłoszonych w trakcie prac legislacyjnych. Zaletą takiego rozwiązania jest możliwość prześledzenia swoistej „historii redakcji” poszczególnych unormowań. W części drugiej komentarza do poszczególnego przepisu, dokonana została jego krytyczna analiza i wykładnia. Te obie, wzajemnie uzupełniające się części, stanowią integralną całość, którą należy traktować jako pełny komentarz do danego przepisu. Podejście takie, bardzo rzadko spotykane w literaturze, jest świadomym wyborem autorów, którego celem jest jak najbardziej szczegółowe ukazanie tzw. „kuchni legislacyjnej”, pokazującej sposób prowadzenia prac legislacyjnych nad projektem – z uwzględnieniem każdego poszczególnego jej etapu. Takie ujęcie metodologiczne uzasadnione było zakresem i społecznym znaczeniem analizowanej noweli.

b) Cechą charakterystyczną moich publikacji jest szerokie wykorzystywanie – poza analizą dogmatycznoprawną – wyników badań empirycznych (tzw. badań aktowych lub ankietowych, poza metodą indywidualnych wywiadów pogłębionych omówioną powyżej) w celu poznania funkcjonowania w praktyce określonej (badanej) instytucji prawnej. Inspirację w tym zakresie stanowiły liczne badania prowadzone w Katedrze Prawa Rodzinnego i Prawa Nieletnich Wydziału Prawa i Administracji UKSW, w której jestem zatrudniony, pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Wandy Stojanowskiej. Wśród tej grupy publikacji wymienić należy następujące artykuły: *Skutki emigracji zarobkowej rodziców w aspekcie zagrożenia dobra dziecka na podstawie badań ankietowych nauczycieli*. (we współautorstwie z prof. Wandą Stojanowską), „Zeszyty Prawnicze” UKSW Nr 9.1/2009, s. 7 – 26 (wkład autorski – 40%); *Problematyka rozwodów w świetle wypowiedzi księży uczestniczących w badaniu socjologicznym* (we współautorstwie z prof. Wandą Stojanowską), „Zeszyty Prawnicze” Nr 13.3/2013, s. 7-38 (wkład autorski – 20%); *Intercyza w świetle badań ankietowych studentów polskich i amerykańskich*, (we współautorstwie z Aleksandrą Ciaś), „Zeszyty Prawnicze” Nr 12.2/2012, s. 41-71 (wkład autorski – 50%).

Pierwsze ze wskazanych wyżej opracowań jest elementem szerszego cyklu badań prowadzonych w Katedrze Prawa Rodzinnego i Prawa Nieletnich Wydziału Prawa i Administracji UKSW, którego celem było głębsze poznanie zjawiska tzw. eurosieroctwa, jak również określenie sposobów i form przeciwdziałania jego negatywnym skutkom, szczególnie w odniesieniu do dziecka. Cykl ten obejmował badania ankietowe obejmujące dwie grupy respondentów – sędziów rodzinnych oraz nauczycieli i pedagogów szkolnych. Ich efektem były dwie odrębne publikacje. Prezentowany artykuł opisuje wyniki badań

obejmujących drugą ze wspomnianych grup (nauczycieli i pedagogów szkolnych). Cenne są wnioski wynikające z omawianych badań, szczególnie te dotyczące skutków emigracji zarobkowej rodziców w odniesieniu do dziecka (np. zaniedbania w nauce, stany depresyjne, nasilenie zjawiska demoralizacji) oraz możliwych środków przeciwdziałania im. Zdaniem respondentów środki te powinny łączyć w sobie bezpośrednią pomoc pedagogiczną i psychologiczną dziecku dotkniętemu opisywanym problemem, współpracę z rodzicami dziecka (i aktualnymi faktycznymi jego opiekunami) oraz współpracę z innymi podmiotami, w tym sądem rodzinnym. Badania wykazały, z jednej strony, dużą wrażliwość respondentów-nauczycieli na badane zjawisko, co jest niewątpliwie zjawiskiem pozytywnym, oraz – z drugiej strony – niewystarczający poziom współpracy między szkołą i innymi podmiotami, zwłaszcza sądem rodzinnym.

Druga ze wskazanych wyżej publikacji dotycząca badania księży obejmowała przyczyny konfliktów małżeńskich prowadzących do rozwodu i sposoby przeciwdziałania im. Publikacja ta jest częścią znacznie szerszego projektu badawczego realizowanego przez Panią Profesor W. Stojanowską dotyczącego przyczyn rozwodów i sposobów zapobiegania konfliktom między małżonkami oraz doprowadzania do ich pojednania. Ideą projektu było między innymi uzyskanie informacji w przedmiocie przyczyn konfliktów małżeńskich, faz ich rozwoju oraz sposobów ich rozwiązywania. Akta spraw rozwodowych, jako źródło informacji w tym zakresie są w dużym stopniu niewystarczające, ze względu na fakt, że większość rozwodów jest orzekana bez ustalania winy, co wiąże się ze znacznym ograniczeniem postępowania dowodowego w zakresie przyczyn rozkładu pożycia. Badaniami objęto grupę 201 duchownych katolickich posiadających doświadczenie w działalności pojednawczej i mediacyjnej, przy zastosowaniu metody badawczej w postaci wywiadu kwestionariuszowego.

Wyniki badań przedstawione w tej publikacji pozwoliły na głębsze poznanie problematyki stanowiącej przedmiot badań i sformułowanie kilku wniosków. Zdaniem księży-respondentów, małżonkowie zwracają się o pomoc zbyt późno, gdy konflikt jest już na tyle zaostrzony, że trudno o pozytywne jego rozwiązanie, przy czym skuteczność pomocy zależy od przyczyny konfliktu. Trudną do przezwyciężenia przeszkodą w rozwiązaniu konfliktu jest jego przyczyna, np. w postaci czasowego rozstania małżonków z powodu podjęcia pracy przez męża poza domem, dla poprawienia sytuacji materialnej i jego związenie się z inną kobietą. Wyniki badań potwierdziły hipotezę, że przyczyną kryzysu we wzajemnych relacjach małżonków jest także fakt urodzenia dziecka niepełnosprawnego. W wielu przypadkach sytuacja ta kończy się rozwodem, a poprzedza ją porzucenie rodziny przez

jednego z małżonków (zwykle ojca). Częstym zjawiskiem – zdaniem respondentów – jest bagatelizowanie przez małżonków drobnych konfliktów, które urastają do rangi poważnych, kończących się rozwodem. Czasami rozwodogenna sytuacja przed zawarciem małżeństwa uniemożliwia skuteczność pomocy przy rozwiązywaniu konfliktów między małżonkami. Respondenci zwrócili również uwagę na brak odpowiedzialności za partnera i dzieci oraz brak cierpliwości w ratowaniu zagrożonego małżeństwa. Wyniki badań zawarte w omawianej publikacji prowadzą do jednej generalnej konstatacji: małżonkowie potrzebują pomocy oraz wsparcia w rozwiązywaniu konfliktów, jakie pojawiają się w ich małżeństwie i tej pomocy poszukują, chociaż nierzadko zbyt późno.

Trzecia ze wskazanych wyżej publikacji o *stricte* badawczym charakterze dotyczyła problematyki z zakresu majątkowego prawa rodzinnego. Celem opracowania była analiza przepisów kształtujących umowę majątkową (intercyzę) w obu systemach prawnych oraz poznanie poglądów respondentów na temat tej instytucji. Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem narzędzia badawczego w postaci ankiety na grupie studentów uczelni polskich i amerykańskich, przygotowanego przez współautorkę A. Cias. Warto w tym miejscu – pominąwszy warstwę teoretyczną – przytoczyć niektóre wnioski wynikające z tych badań. Z danych statystycznych wynika, że w ostatnich latach nastąpił znaczny wzrost liczby małżonków, którzy podpisali umowę intercyzy, co wskazuje na rosnącą popularność umownych ustrojów majątkowych. Zastanawia w tym kontekście zasadnicza rozbieżność między teoretyczną oceną analizowanej instytucji w opinii badanych, a osobistą ich decyzją w kwestii podpisania lub niepodpisania intercyzy. Zdecydowana większość badanych (ponad 70%) pozytywnie ocenia możliwość umownej regulacji stosunków majątkowych między małżonkami, natomiast zdecydowana mniejszość (poniżej 50%) deklaruje gotowość podpisania intercyzy. Wniosek, który nasuwa się po analizie prezentowanych w niniejszym artykule wyników badań dotyczy ewentualnego wpływu intercyzy i wprowadzonej przez tę umowę rozdzielnosci majątkowej na jakość osobistych stosunków między małżonkami. Pewna grupa respondentów wydaje się dostrzegać pewne niebezpieczeństwo w obszarze tych stosunków, wyrażające się w możliwości ich pogorszenia (spadku zaufania małżonków do siebie) w wyniku wprowadzenia rozdzielnosci majątkowej. Zasadne wydaje się w tym kontekście pytanie, czy intercyza (utożsamiana najczęściej przez respondentów z rozdzielnoscia majątkową) rzeczywiście wpływa na wzajemne odniesienia małżonków do siebie, a jeśli tak, to jak należałoby ten wpływ kwalifikować – jako czynnik stabilizujący czy destabilizujący życie małżeńskie.

c) Przedmiotem moich szczególnych zainteresowań naukowych w omawianym obszarze jest problematyka ochrony rodziny. Poza wskazanymi wyżej publikacjami o charakterze empirycznym, dotyczącymi tej problematyki, wymienić należy grupę publikacji podejmujących to zagadnienie w ramach przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (M. Kosek, *Ochrona rodziny w przepisach Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotyczących zawarcia małżeństwa*, „Acta Iuris Stetinensis”, nr 6/2014, s. 573-584), jak również uregulowań pozakodeksowych, np. ustawy o świadczeniach rodzinnych (M. Kosek, *Realizacja konstytucyjnej zasady ochrony rodziny w świetle ustawy o świadczeniach rodzinnych z dnia 28 listopada 2003 roku*, w: Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Wojciechowi Góralskiemu z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin, pod red. J. Wroceńskiego i J. Krawczyńskiego, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2009, s. 1073 – 1085; M. Kosek, *Fundusz alimentacyjny czy dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka*, „Jurysta” Nr 12/2003, s.3-5). Problematyki tej dotyczy także publikacja poświęcona pojęciu rodziny w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, jako akcie prawnym o podstawowym znaczeniu w systemie polskiego prawa rodzinnego. (M. Kosek, *Pojęcie rodziny w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym i negatywne skutki jej redefinicji w wybranych aktach prawnych*, w: W trosce o rodzinę. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Wandy Stojanowskiej, pod red. M. Koska, J. Słyka, Warszawa 2008, s. 229 – 247). Poza szczegółową analizą przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego zawierających termin „rodzina”, stanowiących podstawę rekonstrukcji pojęcia rodziny w przepisach KRO, walorem tej publikacji jest krytyczna ocena tendencji do rozszerzania zakresu pojęcia rodziny – zarówno w ustawodawstwie jak i w doktrynie oraz w orzecznictwie – a tym samym próby zrównania innych form współżycia międzyludzkiego z rodziną w przedmiocie przysługującego jej statusu prawnego i zakresu ochrony.

d) Prezentując osiągnięcia naukowe w omawianym obszarze moich zainteresowań (polskim prawie rodzinnym), wspomnieć należy także o publikacjach, których przedmiotem jest ocena projektów zmian (nowelizacji) instytucji prawa rodzinnego. Przywołać w tym kontekście należy publikację pt.: *The Agreement of Barents on the Exercise of Parental Authority and the Maintenance of Contact with the Child after Divorce in the Light of Art. 58 of the Family and Guardianship Code* (Porozumienie rodziców w przedmiocie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywania kontaktów z dzieckiem po rozwodzie w świetle art. 58 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego) „Law and Forensic Science”, nr 9/2015, s. 51-66 oraz publikację opisującą i analizującą zmiany w zakresie instytucji pieczy zastępczej (M. Kosek, *Pieczka zastępcza w projekcie nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 23*

listopada 2006 roku, „Roczniki Nauk Prawnych”, t. XIX, nr 1/2009, s. 71 – 80). Podkreślenia wymaga pierwsza z przywołanych publikacji, w której zawarta jest krytyczna ocena zmian, wprowadzonych do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nowelą z 15 czerwca 2015 roku. Wprawdzie instytucja „porozumienia rodziców” zostaje zachowana w omawianej noweli, gdyż ustawodawca nawet ją doprecyzowuje w zakresie wymaganej formy, mówiąc o pisemnym porozumieniu, jednakże to „porozumienie” nie stanowi już warunku *sine qua non* rozstrzygnięcia, polegającego na pozostawieniu obojgu rodzicom władzy rodzicielskiej bez ograniczenia po rozwodzie, jak to było przed nowelizacją. Nie trudno przewidzieć, że „porozumienie rodziców”, o którym mowa w art. 58 § 1 k.r.o. stanie się w praktyce instytucją martwą. Nowe brzmienie art. 58 § 1a k.r.o. w praktyce przekreśla możliwość dalszej ewolucji instytucji „porozumienia” w kierunku uczynienia z niego podstawowego instrumentu ochrony dobra dziecka w przypadku rozvodu jego rodziców, co postulowano w doktrynie.

Dwie kolejne publikacje dotyczące problematyki ochrony rodziny, ukazują przedmiotowe zagadnienie w świetle przepisów prawa kanonicznego (M. Kosek, *Mediacja w kanonicznym procesie małżeńskim*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne”, t. IV, Opole 2007, s. 115-121; M. Kosek, *Troska o małżeństwo i rodzinę w Memoriałach Episkopatu Polski do Rządu w latach 1970-1978*, „Studia Płockie”, T. XXXVIII/2010, s. 259-269). Pierwszy ze wskazanych artykułów zawiera aspekt prawnoporównawczy, ukazując mediację jako instytucję prawa kanonicznego w kontekście mediacji uregulowanej w art. 436 KPC. Drugi z artykułów jest prezentacją dwóch ważnych dokumentów Konferencji Episkopatu Polski, dotychczas niepublikowanych, podejmujących problem ochrony rodziny, w szczególności przeciwdziałania tendencjom osłabiającym jej znaczenie społeczne.

e) W moim dorobku naukowym z zakresu prawa rodzinnego znajdują się także dwie publikacje mające odmienny charakter od powyżej opisanych. Chodzi o dwie polemiki dotyczące publikacji T. Justyńskiego pt. „Prawo do kontaktów z dzieckiem w prawie polskim i obcym” (*O prawie do kontaktów z dzieckiem raz jeszcze*, „Państwo i Prawo” z. 5/2012, s. 94- 100; *O dobre obyczaje w polemice*, „Państwo i Prawo” z. 4/2013, s. 107-113). Publikacje te mają szczególne znaczenie. Po pierwsze, ze względu na to, że dotyczą one narastającego (niestety) w nauce polskiej problemu nienależytego korzystania ze źródeł, w szczególności literatury obcej. Po drugie, ponieważ pokazują one mechanizm trudności (konsekwencji), z jakimi wiąże się ujawnianie tej negatywnej praktyki. Warto także wspomnieć, że publikacje te wymagały dużego nakładu pracy i czasochłonnych badań nad tekstem w języku obcym i porównywanie go z recenzowaną pracą.

C. Poza prawem wyznaniowym oraz prawem rodzinnym, trzecim obszarem moich zainteresowań naukowych jest prawo nieletnich. Zainteresowania te są pochodną prowadzonego przeze mnie wykładu z zakresu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, prowadzonego dla studentów Wydziału Prawa i Administracji UKSW. Miał on najpierw charakter wykładu monograficznego, a obecnie – wykładu programowego. Wyrazem wspomnianych zainteresowań są dwa artykuły: *Prawne skutki przejawów demoralizacji nieletnich na podstawie badań akt sądowych* (we współautorstwie z Waldemarem Łazugą), „Zeszyty Prawnicze” UKSW, Nr 5.2/2005, s. 157 – 181 oraz *Prewencyjna i resocjalizacyjna funkcja rodziny a przestępczość nieletnich*. w: *Przestępczość, dowody, prawo*. Księga Jubileuszowa Profesora Bronisława Młodziejowskiego, pod red. J. Moszczyńskiego, D. Sołódowa, I. Sołtyżewskiego, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2016. Pierwsza z wskazanych publikacji ma charakter badawczy – zawiera opis i analizę wyników badań aktowych, przeprowadzonych przez Waldemara Łazugę, obejmujących sprawy, w których podstawą rozstrzygnięcia była wspomniana ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. W drugiej z podanych wyżej publikacji podjęto problem przestępczości nieletnich w kontekście funkcji prewencyjnej i resocjalizacyjnej rodziny. W publikacjach podejmujących problematykę przestępczości i demoralizacji nieletnich rodzina ujmowana jest zazwyczaj jako środowisko, w którym poszukiwać należy korzeni postaw i przejawów demoralizacji nieletnich. Ujęcie takie jest tylko – kolokwialnie mówiąc – jedną stroną medalu. Podkreślić należy, że to przede wszystkim rodzina, o ile nie jest środowiskiem dysfunkcyjnym, posiada ogromne znaczenie w zapobieganiu przestępczości nieletnich i ich resocjalizacji, co zostało przedstawione w prezentowanej publikacji.

Miroslaw Kosch